

is ingeworteld in onze vaderlandse gewoonten, moet het toch wel mogelijk zijn, een plaats in te ruimen voor ten minste een gedeelte van het kerkelijk dienstgebed.

Ik zou willen voorstellen dit te combineren met de voorbereiding op en de afsluiting van de Zondag. Neem het dienstgebed der Kerk op in uw geestelijk weekend.

Begin 's Zaterdagavonds of 's middags de eerste Vespers van de Zondag te vieren. Wat een pracht voorbereiding en inleiding op de Zondag of feestdag. Denk eens aan de Adventsvespers met hun poëtische antifonen, aan de prachtige psalmen van de Zaterdagvespers, aan de karakteristieke Magnificat-antifonen van de eerste Vespers van de Zondagen na Pinksteren, zoals het onvergelykelijke „Montes Gelboe”, wel op een grammofoonplaat te horen maar niet in uw kerk. En de eigen vesperantifonen van de hoogfeesten die u zo goed in de sfeer van het feest kunnen brengen — waarom horen we ze nooit? Waarom moet men er voor naar een abdijkerk gaan of een radio-uitzending beluisteren, en kunnen we ze niet vinden in onze gewone parochiekerken?

Natuurlijk zijn er bezwaren. De geestelijkheid is in de biechtstoel! Maar met een beetje goeder wil, kan mijns inziens wel een weg gevonden worden. Op hoeveel plaatsen wordt niet een of andere godsdienstoefening op Zaterdagavond gehouden en zou zulk een Zaterdagse Vespers met de mooie psalmen en afgewisselde antifonen niet in staat zijn op den duur onze mensen te wekken en te krijgen tot het meebidden der psalmen. Is het misschien ook niet een welkome gelegenheid voor de soms lange rijen van wachtende biechtelingen om hun gedachten te richten op het hoogfeest — reeds op de vooravond. Ik denk hier aan Kerstmis, Pinksteren en Allerheiligen. Maar ze dan ook feestelijk houden zoals op de dag zelf, dat kweekt de noodzakelijke sfeer. Eén priester is er toch wel vrij te maken of anders: waarom kan de „assistent”, die toch op grote feestdagen in vele kerken helpt, niet even bijspringen en doorgaan met het biechtthoren. Dat halfuurtje dat de pastoor dan misschien nog langer in de biechtstoel moet doorbrengen — het zou immers het mooiste zijn als hijzelf het hoogfeest inluidt — zal de gehele parochie ten goede komen.

Het hoogtepunt van de Zon- en feestdagen moet natuurlijk de feestelijke, goed verzorgde Hoogmis zijn. U weet, vele mensen vermijden opzettelijk de Hoogmis. Er zijn er die maar één keer tijdens hun leven een gezongen mis komen meevieren, en dat is op hun trouwdag. De volgende keer is: hun uitvaartmis! Allerlei redenen geven hier de doorslag. Ik spreek niet over onze huismoeders, voor wie het dikwijls onmogelijk is een latere mis te volgen. Ik bedoel hoofdzakelijk onze mannen en jonge mannen, die eenvoudig niet naar de Hoogmis komen omdat het naar hun zin „te lang duurt”. Ze praten dan gedachteloos elkander na in het opgeven van redenen, want het gaat veelal maar om een kwartier verschil. Terwijl men urenlang kan vergaderen of bruiloft houden, terwijl een voetbalwedstrijd een nog langere tijd duizenden in spanning kan houden, duurt de Hoogmis te lang. Hoe is dat verschijnsel te verklaren? Hoe komt het dat het heiligste en voornaamste werk, dat er bestaat op deze wereld, de massa van onze mensen niet meer kan boeien? Het is een ontstellende vraag, waarop de zielzorg zich wel ernstig mag beraden.

Er zal wel een heel complex van oorzaken zijn, die ik hier niet nader wil onderzoeken, maar zou niet één van de oorzaken zijn, dat men veel te onvoorbereid naar de mis komt?

De aarde, ook de goede aarde, is niet voldoende omgeploegd en losgewerkt. Hoe kan ze dan het zaad opnemen?

Hoe jammer is dat! Immers van de mis op de Zondag moeten de meesten het alleen hebben. En dit geldt mijns inziens voor alle missen, zogenaamde stille missen zowel als de Hoogmis. Als ze beter werden voorbereid, zouden ze meer het hoogtepunt van de week zijn, een gebeurtenis worden, waarnaar men telkens weer met verlangen uitziet, een gebeurtenis, die echt „doorleefd” wordt.

Pastoor POELMAN.

Muzikale schatten der Kartuizers

St. Gregoriusstad

72 (1951) 89-91

Père Delalande O.P. heeft in een boek, dat een van de belangrijkste gregoriaanse studies van de laatste jaren genoemd mag worden ¹⁾, enige markante gedachten neergeschreven over de verhouding van de koorzang tot de contemplatie. „In het gouden tijdperk van het gregoriaans”, zegt hij, „... was niet alleen de eerste bron der contemplatie het Officie, maar een der meest daarvoor aangewezen plaatsen was het koor. De zielen lieten zich dragen door het gebed van de Kerk. Het was genoeg, dat zij van hùn kant de gesteltenis meebrachten die tot contemplatie vereist wordt: dat ze zich vrij en „beschikbaar” hielden. ... Dat steeds weer terugkeren van bepaalde teksten en melodieën verleende er het vermogen aan, door te dringen tot in de zielen, verrijkte deze met de eigen gevoelens der biddende Kerk, hetgeen niet slechts een instemming van het verstand, maar tevens van het hart, een smakend instemmen mogelijk maakte ... Een regiem dat de meest aangewezen plaats voor de contemplatie verlegt buiten het Officie — bij voorbeeld naar het mentaal gebed en de studie — komt er noodzakelijkerwijze toe te gaan besnoeien hetgeen juist van het Officie de gelegenheid zelf tot contemplatie maakte. ... Daarmee is het gregoriaans van bestemming veranderd. Het blijft natuurlijk ook zó nog het meest expressieve en pakkendste middel om het gebed van de Kerk te vertolken, maar zijn contemplatieve strekking heeft de plaats moeten ruimen voor een minder verhevene: thans moet de zang nog alleen het H. Officie meer luister bijzetten; voor de contemplatie wordt op andere wijzen gezorgd.” (o.c.p. 265.) En père Delalande besluit met zich af te vragen, wat schrijver dezes al in een artikel van het TIJDSCHRIFT VOOR GEESTELIJK LEVEN (1949, dl. II, p. 303 e. v.) had betoogd, namelijk dat er een eigenaardig verband bestaat tussen het verval van de gregoriaanse koorzang en dat van de zo contemplatief ingestelde spiritualiteit der oudere orden in de latere middeleeuwen.

Voor de middeleeuwse monnik, de bedelmonnik niet uitgezonderd, was deelnemen aan de koorzang en luisteren er naar: weg ter contemplatie, voertuig en stem der contemplatie. De kartuizerorde is de enige, die tot op de dag van heden ononderbroken aan deze opvatting getrouw gebleven is; die al wat er aan koorgebed gezamenlijk verricht wordt ²⁾, zingt, met de onverkorte gregoriaanse zang, óók de lange monastieke Metten van altijd twaalf psalmen en niet zelden drie cantica en twaalf lessen met hun responsories; en die deze verrichting beschouwt als haar contemplatieve taak bij uitnemendheid. De Benedictijnen, zelfs die van Solesmes, zingen het ganse Officie slechts enkele malen per jaar, en zelfs de Cisterciënsers, ook die van de Trappistenobservantie, zingen al in geen eeuwen de gehele Metten meer. Dom Alexie Presse moest voor zijn klooster te Boquen in Bretagne, dat Cîteaux in alle oorspronkelijke zuiverheid tracht weer te geven, zich een eigen editie maken van de sinds het midden der 16de eeuw niet meer herdrukte melodieën der nachtgetijden, en een benedictijnergemeenschap in Zwitserland, welke eveneens het gehele Officie weer wilde zingen, zag zich genoodzaakt de boeken er voor te halen bij de Kartuizers.

Men bedenke nu even dat dit betekent dat het *grootste* deel van het gregoriaanse repertoire, en een in menig opzicht zeldzaam schoon gedeelte, heden ten dage nog slechts wordt gezongen door de Kartuizers en die enkele hier vermelde

¹⁾ Fr. Dominique Delalande O.P., Vers la version authentique du Graduel Grégorien, I.E. GRADUEL DES PRECHIEURS, Recherches sur les sources et la valeur de son texte musical (Paris 1949, Editions du Cerf).

²⁾ Op de Zondagen en bepaalde feestdagen zingen de Kartuizers het gehele Officie gezamenlijk in de kerk, behalve de Completien, welke steeds kort voor het naar-bed-gaan in de cel gezegd worden. Op andere dagen zingen zij in de kerk: Metten en Laudien, de conventuele H. Mis en de Vespers; de overige Getijden worden alsdan, met de ceremoniën van het koor, op het teken van de kloosterklok gezegd in het oratorium van ieders kluis of cel.

andere monniken. Wordt gezongen, . . . en eigenlijk door hèn alleen nog gekend, althans in zijn geheel en door geregeld gebruik.

De responsories van de nachtgetijden behoren tot de meest expressieve composities van deze merkwaardige oude kunst, die weliswaar ter waardering enige vertrouwdheid er mede vereist, maar dan ook een uitzonderlijk vermogen blijkt te bezitten om het gebed der ziel te dragen „auf Flügeln des Gesanges”.

Wij willen er hier drie staaltjes van geven. Schrijvend voor lezers die reeds ingewijd mogen worden geacht in de geheimenissen der gregoriaanse zangkunst, kunnen we met onze toelichtende beschouwingen kort zijn. De uitvoeringswijze der Kartuziers is de aequalistische; de orde werd gesticht in 1084 en haar liturgie werd gecodificeerd in de twintiger jaren van de 12de eeuw.

Vooreerst het responsorie „Fulcite”, uit de eerste Vespers en Matten van de feesten der H. Maagd. Maria zelve wordt er sprekend opgevoerd, als uitdrukking geveend aan de liefde, welke haar hart verteert voor de God met wie zij op zo unieke wijze verbonden is:

Bedt mij op bloemen,
Stapelt appels tot steun om mij heen,
Want ik versmacht van minne!

Ik bezweer u, dochters van Jerusalem,
Zo ge mijn Geliefde vindt,
Zegt Hem dan, dat ik versmacht van minne.

De melodie is een zeer geslaagde vertolking van deze woorden uit het Hooglied, welke de Kerk O. L. Vrouw in de mond legt. De tekst immers is een liefdeklacht van de bezwijmende Bruid, die haar bruidsmisjes te hulp roept om haar te ondersteunen. Zeer expressief beweegt de melodie zich dan ook heel het responsorie door in de lagere tonen van de Protus: zo men wil, in de plagaal, de 2de kerktone. Slechts op het woord „stipate” verheft zij zich als in een krachtsinspanning, om dan weer onmiddellijk als uitgeput neer te zinken en zelfs een ogenblik te dalen tot *la*.

Maar niets is volgens getuigenis van hetzelfde Hooglied sterker dan de mystieke liefde, die zelfs de dood verwint. En zo horen we de minnende ziel der Panhagia, der Al-heilige, in een élan even subliem als onverwacht, in de hoge tonen, op de stereotype melodie der responsorieverzen van ditmaal de Protus authenticus het uitkrijten: „Adjuro vos, . . . Ik bezweer u, dochters van Jerusalem. . .”

Als bezweken echter haar krachten opnieuw tengevolge van deze bovenmenselijke inspanning, valt de mystieke Godminnares terug in de armen van haar gezellinnen, zacht herhalend haar verzuchting: „Want ik versmacht van minne”.

Met welke eenvoudige middelen heeft deze onbekende gregoriaanse componist ons dit mystieke tafereeltje melodisch en ritmisch weten uit te beelden! Het was zijn taak bij in meditatief gebed zingenden de gedachte te wekken aan de nimmer, ook niet door alle schepselen samen te evenaren Godsliefde van die hoogbevoorrechte, welke God mocht liefhebben als haar eigen Kind. In benijdenswaardige mate is hij daarin geslaagd.

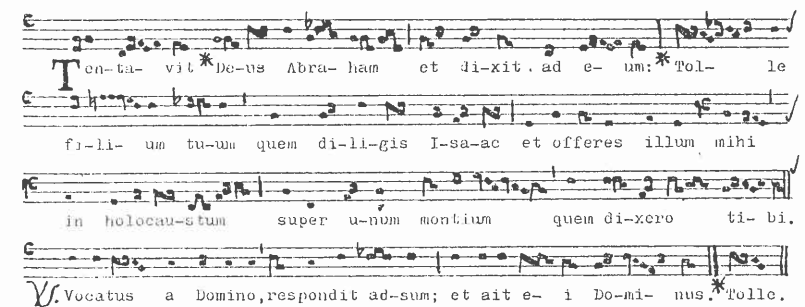

Een dergelijk muzikaal procédé: responsorie in de plagaal, met vers tot meerder reliëf in de authenticus, vinden we aangewend in ons tweede voorbeeld, het

stemmige, ernstige responsorie der Belijders, „Sint Iumbi”, met in het vers zijn dringende vermaning tot waakzaamheid: „Houdt uw lenden omgord en brandende lichten in uw handen, en weest als mannen die hun heer opwachten als hij terugkomt van de bruiloft. Waakt derhalve, want ge weet niet wanneer uw Heer komt. Weest als mannen, enz.” (Lc. 12 : 35, 36).

Het vers hiervan „Vigilate ergo, quia nescitis, qua hora Dominus vester ventures sit” is, wat de muziek betreft, hetzelfde als het vers van „Fulcite”.

Ons derde voorbeeld, het elfde responsorie van de Quinquagesima-matten, is in hoge mate dramatisch. Beluister de diepe, streng-gebiedende stem van Jahweh, wanneer Hij Abraham gelast zijn jonge zoon Isaäk, de drager der Belofte en van àl zijn hoop, te slachtofferen. Ziehier de tekst: „God stelde Abraham op de proef en sprak tot hem: Neem Isaäk, uw zoon, die ge liefhebt en offer hem Mij als brandoffer op een van de bergen die Ik u zal aanwijzen. Geroepen door de Heer, antwoordde hij: Hier ben ik; en de Heer sprak tot hem: Neem Isaäk, uw zoon, enz.” (Genesis 22 : 1, 2).

Waarlijk, M. Schneider had gelijk toen hij schreef dat de gregoriaanse zang een gebedsvorm is, waarvan het begrip weliswaar kan worden voorbereid door muzikale ontleding, doch waarvan het wezen slechts in en door het gebed tot ons doordringt. Schneider sluit bij Delalande aan, wanneer hij deze koorzang een plaats geeft tussen het mondgebed en het tot vereenvoudiging gekomen gebed der beginnende contemplatie, zonder dat het tussen die twee een noodzakelijke schakel zou moeten uitmaken. En na jarenlange vertrouwdheid met de kartuizerzang zou men het zelfs bijna met hem eens kunnen zijn, waar hij zo absoluut beweert dat de eenvoudige en strenge vormen van het gregoriaans exclusief de wettige vertolkers zijn van dat „kristalheldere en granietharde weten dat de Kerk geloof noemt” (in: Katholische Gedanken, 1937).

BENOÎT DU MOUSTIER